

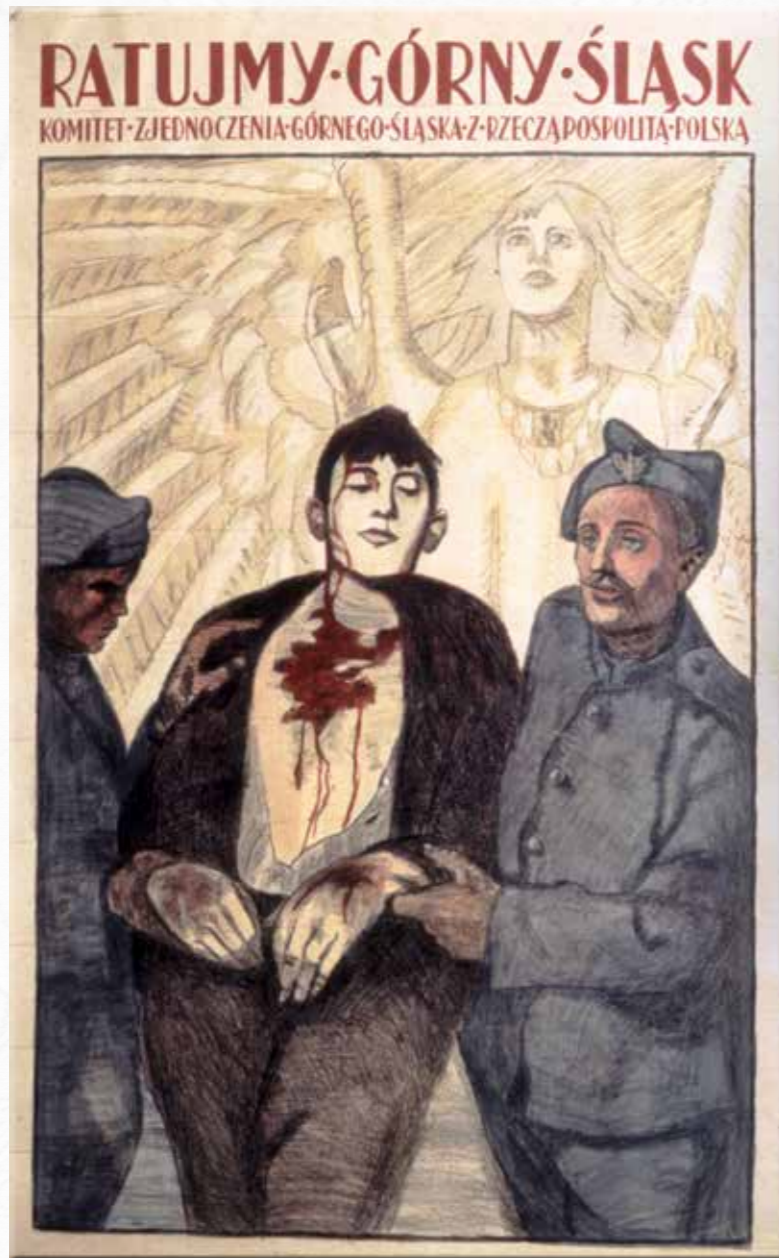
**SENATOROWIE
II RZECZYPOSPOLITEJ
– POWSTAŃCY ŚLĄSCY**

**SENATOROWIE
II RZECZYPOSPOLITEJ
– POWSTAŃCY ŚLĄSCY**

KANCELARIA SENATU
WARSZAWA 2021

Plakat z okresu plebiscytu zaprojektowany przez Jana Świerczyńskiego, 1921 r.

[Muzeum Czynu Powstańczego
– Oddział Muzeum Śląska Opolskiego]

Liczni członkowie Sejmu zjechali, aby w imieniu tegoż powitać ziemię śląską, która co tylko odzyskała wolność i ziemie bohaterów. Bohaterów, powtarzam, ponieważ gdyby nie bohaterstwo ludności śląskiej, reprezentacje Rządu Polskiego by tu dziś nie stały na tym miejscu.

Z przemówienia marszałka Wojciecha Trąpczyńskiego
Katowice, 16 lipca 1922 r.

Fragment opaski senatora Ludwika Maciejewskiego
z okresu, gdy działał w Polskim Komisariacie Plebiscytowym w Bytomiu, ok. 1921 r.
[Kancelaria Senatu, dar rodziny]

W latach 1922–1939, w ciągu pięciu kadencji, mandat senatora sprawowały 452 osoby, niektóre kilkakrotnie¹. Badania biograficzne trwają. Do tej pory udało się ustalić, że do Senatu II RP trafiła niewielka grupa osób, które mieszkały na Śląsku i aktywnie uczestniczyły w wydarzeniach rozgrywających się na tych ziemiach w pierwszej ćwierci XX wieku (walka o polską świadomość wśród mieszkańców Śląska, udział w akcji plebiscytowej i w powstaniach śląskich, od 1922 roku udział w organizowaniu rodzimej administracji i scalaniu polskiego Śląska z macierzą). Ich los w dwudziestoleciu międzywojennym był ściśle związany z działalnością publiczną. Te osoby wyróżniały się w swoim środowisku, więc wysuwano ich kandydatury w wyborach do Senatu i stawali się senatorami. Można powiedzieć, że otrzymywali wyjątkowy status parlamentarzysty, a tym samym dostęp do polityków, ministrów czy nawet premierów. Do 1939 roku był to na pewno awans społeczny.

Jednak w latach II wojny światowej takie osoby, jako publicznie znane, musiały się liczyć z możliwością aresztowania. Ich nazwiska nierzadko pojawiały się na specjalnej liście proskrypcyjnej, rodzaju listu gończego w formie książki. Zawierała ona nazwiska osób szczególnie niebezpiecznych dla III Rzeszy, wrogów państwa.

Natomiast po 1945 roku określenie „sanacyjny senator”, figurujące w aktach personalnych, mogło negatywnie wpływać na drogę życiową dzieci, np. poprzez utrudnianie podjęcia studiów czy odpowiedniego zatrudnienia. Senatorowie i ich najbliżsi po wojnie byli często traktowani jako tzw. element niepewny politycznie.

W pierwszej części tej publikacji chronologicznie przywołano przykłady zaangażowania w pracę na rzecz polskości Śląska, okres sprawowania mandatu senatora, losy wojenne i po 1945 roku. W drugiej części przedstawiono biografie tych powstańców, którzy na dłużej związali się ze Śląskiem. Zostały one uszeregowane według lat zgonów, aby pokazać, jak potoczyły się losy tych ludzi. Świadomie zrezygnowano z omawiania aktywności parlamentarnej bo-

haterów ze względu na krótką formę niniejszej publikacji. W biogramach, przy roku urodzenia, wskazano region pochodzenia, bo nie wszyscy byli Ślązakami.

Badania biograficzne są jeszcze nieukończone, ale udało się ustalić, że zasługi dla walki o polskość Śląska mieli także późniejsi senatorowie spoza tego regionu, którzy zaangażowali się w działania w najtrudniejszych chwilach. Wywodzący się z Mazowsza doświadczony bojowiec PPS i zesłaniec Karol Algajer włączył się w działania I powstania śląskiego.² Generał Aleksander Osiński jako dowódca Okręgu Generalnego Kraków udzielał nieoficjalnego poparcia i pomocy powstańcom.³ Pewna grupa podoficerów i oficerów pomiędzy 1919 a 1921 rokiem została odkomenderowana na teren Śląska. Jednym z nich był pochodzący z Kresów Władysław Malski. W 1919 roku powierzono mu kierownictwo Ekspozytury Biura Wywiadowczego Sztabu Generalnego w Częstochowie (jeden z ośrodków wywiadu polskiego monitorujący sytuację na Górnym Śląsku). Wkrótce został skierowany przez Oddział II Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego do organizowania pomocy dla I powstania śląskiego.⁴ Antoni Jakubowski z Warszawy, służący najpewniej w strukturze wspomnianego Oddziału II, brał udział w walkach partyzanckich na Śląsku Cieszyńskim.⁵ W 1919 roku Tadeusz Michejda stanął na czele akcji plebiscytowej na Zaolziu z ramienia polskiego Głównego Komitetu Plebiscytowego.⁶

Najwcześniejsze ślady pracy niepodległościowej można spotkać w biografiach przyszłych senatorów na przełomie XIX i XX wieku. Za przykład może posłużyć praca publicystyczna Jana Jakuba Kowalczyka, który podkreślał wagę samodzielności politycznej polskiego ruchu narodowego na Górnym Śląsku. Od 1901 roku był współredaktorem „Górnoślązaka” i przez pewien czas współpracował z Wojciechem Korfantym. W tym samym okresie swoją pracę na rzecz polskiego ruchu narodowego rozpoczął ks. Paweł Brandys. Od 1907 roku był rzecznikiem polskich interesów jako poseł do Reichstagu z okręgu opolskiego. Jan Kędzior, społecznik, animator polskiego życia społecznego i gospodarczego, w latach 1906–1912 pracował jako sekretarz Polskiego Komitetu Wyborczego dla Śląska na powiat pszczyń-

ski. Stanisław Kobyliński od 1908 roku pełnił funkcję prezesa „Sokoła” w Zabrze i stał się cenionym adwokatem wspierającym polskich działaczy w czasie procesów w pruskich sądach. W 1912 roku pełnił funkcję przewodniczącego Polskiego Komitetu Wyborczego dla Śląska na powiat zabrzański. Józefa Bramowska, rolniczka, prowadząca gospodarstwo w Żyglinie, w 1909 roku powołała w swojej wsi Towarzystwo Polek. Propagowała ten typ stowarzyszeń wśród kobiet w całym regionie. Przed 1914 rokiem ważną działalność prowadził Ludwik Maciejewski, animując na Śląsku rozwój amatorskiego ruchu teatralnego w języku polskim. Michał Grajek, niespełna dwudziestoletni górnik dołowy, w 1903 roku zaangażował się w pracę na rzecz Zjednoczenia Zawodowego Polskiego. Często występował na wiecach i zebraniach polskich robotników. W 1913 roku został wybrany na sekretarza Rady Zjednoczenia. Znaczna część przyszłych senatorów przed 1914 rokiem była szykanowana lub wręcz karana za swą działalność publiczną na rzecz polskości.

Pierwsza wojna światowa i następujący w jej wyniku proces kreowania nowych granic w Europie wymogły na działaczach mieszkających na Śląsku zwiększoną aktywność. Ks. Paweł Brandys był uczestnikiem licznych wieców i manifestacji, w trakcie których niestrudzenie zabierał głos na rzecz przyłączenia Górnego Śląska do odrodzonej Polski. Jan Kędzior w 1918 roku współorganizował Naczelną Radę Ludową. Stanisław Kobyliński, jeden z najbliższych współpracowników Wojciecha Korfantego, w 1918 roku został prezesem Polskiej Rady Ludowej w Zabrze. W 1919 roku dr Alojzy Pawelec został członkiem Polskiej Rady Ludowej na powiat rybnicki, a wkrótce pierwszym polskim radnym w Radzie Miejskiej Wodzisławia Śląskiego.

Z pruskiego wojska wrócili m.in. Michał Grajek i Rudolf Kornke. Na różnych frontach I wojny światowej nabyli praktyczną wiedzę wojskową, poznali mentalność niemieckich dowódców i stosowaną przez nich taktykę. Ta wiedza okazała się wkrótce bardzo użyteczna w Polskiej Organizacji Wojskowej Górnego Śląska, na której rzecz pracowali w tym czasie także Stanisław Kobyliński,

Pododdział ochotników w trakcie
III powstania śląskiego, Rybnik 1921 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Jan Kędzior i Ludwik Maciejewski. Akcja plebiscytowa i kolejne powstania śląskie zaktywizowały bardzo wiele środowisk. Postacie, o których mowa w niniejszej publikacji, nierzadko były liderami działań plebiscytowych w swoich regionach, a także stawały do walki. Warto wspomnieć o ciekawych działaniach niektórych przyszłych senatorów. Jan Jakub Kowalczyk wyjechał do Stanów Zjednoczonych i brał udział w licznych wiecach wśród Polonii. W ten sposób zebrał około 70 tys. dolarów na rzecz akcji plebiscytowej. Po powrocie do Europy, w 1921 roku dotarł na Dolny Śląsk, gdzie popularyzował konieczność wzięcia udziału w plebiscycie wśród polskich wychodźców z Górnego Śląska. W trakcie plebiscytu w 1921 roku Jan Kędzior kierował Polskim Komitetem Wyborczym na powiat pszczyński, w którym oddano 74% głosów za przynależnością do Polski. Ludwik Grajek w 1921 roku był uczestnikiem delegacji polskiego rządu na konferencję genewską w sprawie Górnego Śląska. Pełnił funkcję eksperta w sprawach robotniczych. Stanisław Kobyliński w 1922 roku był członkiem Komisji Delimitacyjnej wytyczającej granicę polsko-niemiecką. Niezwykłą postacią, bardzo zasłużoną w walce o polskość Śląska, był Wojciech Korfanty, który obok Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego, gen. Józefa Hallera, Ignacego Jana Paderewskiego i Wincentego Witosa jest uznawany za współtwórcę odrodzenia Rzeczypospolitej.

Zebrane poniżej życiorysy senatorów mogą stać się przyczynkiem do poznania kolei życia powstańców, którzy po zakończeniu walk aktywnie działali społecznie w latach 20. i 30. Jeżeli zmarli przed 1939 rokiem, ich pogrzeby były uroczyste, z przemówieniami, gromadziły wiele osób, a w prasie pojawiały się nekrologi od różnych organizacji, krótsze lub dłuższe biografie i wspomnienia. W czasie niemieckiej okupacji osoby publicznie znane, nierzadko przypominające w dwudziestoleciu międzywojennym o niemieckim zagrożeniu, musiały liczyć się z groźbą aresztowania. Niektórzy emigrowali, np. Rudolf Kornke i Alojzy Pawelec (za jednym i drugim były wystawione niemieckie listy gończe), inni ukrywali się, np. Ludwik Maciejewski czy Jan Jakub Kowalczyk. Jan Kędzior zaangażował się w działalność konspiracyjnego Stronnictwa Pracy. Pełnił funkcję zastępcy Okręgowego Delegata Rządu RP na Kraj.

Ci, którzy przeżyli wojnę, musieli po 1945 roku odnaleźć się w nowej sytuacji. Jan Kędzior powrócił do przedwojennej aktywności we władzach Miejskiej Komunalnej Kasy Oszczędności w Katowicach. Ksiądz Paweł Brandys kontynuował posługę duszpasterską. Osoby zaangażowane społecznie czy politycznie przed wojną musiały znaleźć zatrudnienie i podjąć „normalne” obowiązki zawodowe. W pierwszych miesiącach po wojnie okazało się to dość prostym zadaniem. Jednak już pod koniec lat 40. można zauważyć w analizowanych biografiach pewne zmiany miejsca zatrudnienia, nieraz przesunięcia na mniej eksponowane stanowisko. Wyraźnie widać to na przykładzie Michała Grajka, Rudolfa Kornkego czy dr. Alojzego Pawelca.

Nieco inną drogą potoczyła się powojenna kariera Ludwika Maciejewskiego. Od lutego 1945 roku z ramienia Delegata Rządu Tymczasowego współorganizował administrację przemysłu ciężkiego w Katowicach. W końcu tego roku został przeniesiony z Centralnego Zarządu Przemysłu Hutniczego do Zjednoczenia Przemysłu Węglowego. Pracował jako kierownik działu socjalnego. Wstąpił do PPS, a po zjednoczeniu znalazł się w PZPR. Pracował społecznie, także na emeryturze. Od 1958 roku pełnił funkcję przewodniczącego Zarządu Miejskiego Komitetu Pomocy Społecznej w Katowicach.

Należy zauważyć, że w przedwojennym Senacie swoją reprezentację miała m.in. społeczność niemiecka. Można przypuszczać, że przyszli senatorowie z tej mniejszości wobec wydarzeń z lat 1919–1921 zajmowali proniemieckie stanowisko. Wiadomo m.in., że senator Kurt Mayer, ślusarz-tokarz, działacz związkowy w Królewskiej Hucie (obecnie Chorzów), wiceprzewodniczący tamtejszej Rady Miejskiej, aktywnie udzielał się w pracach Niemieckiego Komisariatu Plebiscytowego w Katowicach.⁷

Senator Stanisław Kobyliński
z żoną Małgorzatą, 1911 r.
[własność rodziny]

BIOGRAMY

Stanisław Kobyliński urodził się w 1872 roku w majątku Kijewo k. Chełmna na Pomorzu. W trakcie studiów prawniczych w Berlinie, Kilonii i Wrocławiu utrzymywał bliskie kontakty z Towarzystwem Naukowym Akademików Górnoślązaków. Po aplikacji pracował jako referendarz w sądach w Celle, Bergen, Verden an der Aller i Hanowerze. W 1907 roku osiedlił się w Zabrze i rozpoczął praktykę zawodową w Zabrze i Katowicach. Był jednym z ośmiu polskich adwokatów na terenie całego Górnego Śląska. Bronił polskich działaczy w pruskich sądach. W 1908 roku powierzono mu godność prezesa „Sokoła” w Zabrze. W 1912 roku został przewodniczącym Polskiego Komitetu Wyborczego na powiat zabrzański. W czasie I wojny światowej został zmobilizowany do armii niemieckiej. W 1918 roku wybrano go na prezesa Polskiej Rady Ludowej w Zabrze, wszedł w skład powiatowej Rady Robotniczej w Zabrze i został członkiem POW. Był bardzo aktywny w trakcie akcji plebiscytowej, m.in. pełniąc funkcję powiatowego komisarza plebiscytowego. W obliczu nasilających się działań Grenzschtzu wobec ludności polskiej był współinicjatorem powołania Polskiego Centralnego Biura Informacyjnego, które gromadziło doniesienia o naruszeniach prawa na Górnym Śląsku i rzeczywistym położeniu tamtejszej ludności polskiej. Biuro było miejscem, gdzie poszkodowani przez

Legitymacja senatorska Wojciecha Korfantego, 1931 r.
[Muzeum Historii Katowic]

władze i bojówki mogli liczyć na uzyskanie pomocy prawnej. W 1922 roku Kobylński wszedł w skład Komisji Delimitacyjnej wytyczającej granicę polsko-niemiecką na Górnym Śląsku. Zaliczano go do najbliższych współpracowników Wojciecha Korfantego. Od 1919 roku był członkiem Rady Miejskiej Zabrze (do chwili przyznania miasta Niemcom). Po ostatecznym podziale Śląska (1922) osiadł w Katowicach. Pełnił funkcję wiceprezesa Izby Adwokackiej w Katowicach, był też wiceprzewodniczącym Rady Miejskiej w tym mieście oraz członkiem Śląskiej Rady Wojewódzkiej. Mandat senatora sprawował w latach 1930–1934. Zmarł w 1937 roku w Katowicach. Jego pogrzeb zgromadził znaczną liczbę osób. Trumnę wyniesiono przed dom żałoby i ustawiono na podwyższeniu. Zebrani wysłuchali kilku mów, m.in. marszałka Sejmu Śląskiego Konstantego Wolnego. Kondukt pod przewodnictwem ks. Emila Szramka i ks. senatora Pawła Brandysa liczył około kilometra. Stanisław Kobylński jest patronem ulic w Katowicach i w Zabrzu⁸.

Wojciech Korfanty urodził się w 1873 roku w osadzie Sadowki (obecnie część Siemianowic Śląskich). Polityk, działacz śląski. W końcu XIX wieku rozpoczął aktywną pracę publicystyczną m.in. na łamach „Górnoślązaka”. Szykanowany przez władze pruskie i więziony. *Propagował hasła nacjonalizmu, solidaryzmu narodowego i społecznego, głosił – zgodnie z podstawami programowymi Narodowej Demokracji – nierozłączność Górnoślązaków z narodem polskim, domagał się równouprawnienia narodowego ludności polskiej, opowiadał się za poprawą warunków materialnych klasy robotniczej oraz demokratyzacją państwa pruskiego; równocześnie wyraźnie deklarował się jako przeciwnik socjalizmu.*⁹ W 1903 roku został wybrany na posła do Reichstagu (trafił tam jako pierwszy Polak z Górnego Śląska), a w 1904 roku wybrany do sejmiku pruskiego z terenu Wielkopolski. W mowach parlamentarnych występował z krytyką antypolskiej polityki pruskiej. W listopadzie 1918 roku wszedł w skład Naczelnej Rady Ludowej w Poznaniu i był jednym z kandydatów prawicy na premiera. W styczniu 1920 roku został mianowany komisarzem plebiscytowym na Górnym Śląsku, a w obliczu zrywu powstańczego stanął na czele III powstania śląskiego. W 1922

Senator Jan Jakub Kowalczyk
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

roku otrzymał misję tworzenia rządu, ale nie zdołał sformować gabinetu. W 1923 roku był wicepremierem w rządzie Wincentego Witosa. Od 1926 roku przeszedł do opozycji. W trakcie uwięzienia (1930) w Twierdzy Brzeskiej został wybrany do Senatu i Sejmu Śląskiego. Wkrótce po wyborach odzyskał wolność. W 1934 roku udał się na emigrację. Mieszkał w Czechosłowacji, a od 1938 roku we Francji. Wraz z Ignacym Janem Paderewskim, gen. Józefem Hallerem oraz Wincentym Witosem współorganizował Front Morges. W 1937 roku został prezesem Stronnictwa Pracy. Wiosną 1939 roku potajemnie wrócił do Polski. Został uwięziony. Ciężko chory, opuścił w lipcu więzienie. W następnym miesiącu zmarł w Katowicach. Jego pogrzeb stał się ogromną manifestacją patriotyczną i antyrządową, liczącą około 250 tys. osób. W uroczystościach zakazano udziału urzędnikom państwowym i wojskowym. Wojciech Korfanty pośmiertnie został odznaczony Orderem Orła Białego (1997).

Jan Jakub Kowalczyk urodził się w 1872 roku w Krzyżowicach (pow. Pszczyna) w rodzinie chłopskiej. Ekonomista. Ukończył studia na uniwersytecie we Wrocławiu. W latach 1895–1898 był prezesem Towarzystwa Naukowego Akademików Górnoślązaków, a w 1896 roku został przyjęty do tajnego Związku Młodzieży Polskiej „Zet”. Działał w zakonspirowanej Lidze Narodowej. W końcu XIX wieku rozpoczął aktywną pracę publicystyczną, której głównym motywem była samodzielność polityczna polskiego ruchu narodowego na Górnym Śląsku. W tym czasie został skazany przez pruski sąd w Poznaniu na sześć tygodni więzienia za działalność w nielegalnym ruchu polskiej młodzieży akademickiej. Kolejny wyrok sądu (1904) wyniósł sześć miesięcy. W 1901 roku dołączył do redakcji dziennika „Górnoślązak” i został bliskim współpracownikiem Wojciecha Korfantego i współautorem programu społeczno-ekonomicznego Narodowej Demokracji¹⁰. W latach 1906–1913 przebywał w Stanach Zjednoczonych (Detroit, Buffalo i Milwaukee), gdzie redagował czasopisma polonijne. W czasie wojny pracował w Kopenhadze jako korespondent kilku gazet na ziemiach polskich i w Stanach. W 1917 roku rozpoczął współpracę z Komitetem Narodowym Polskim w Paryżu i wspierał organizowanie armii gen. Józefa

Senator Józefa Bramowska
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Hallera we Francji. Został pierwszym konsulem RP w Danii, a następnie konsulem w Niemczech (Wrocław). Pracował w Polskiej Komisji Plebiscytowej na Górnym Śląsku. W Stanach Zjednoczonych brał udział w wiecach, podnosząc prawo Polski do Śląska, zebrał tam na cele plebiscytu około 70 tys. dolarów. Na terenie Niemiec prowadził działania na rzecz akcji plebiscytowej wśród wychodźców z Górnego Śląska. W latach 1921–1922 był członkiem Naczelnej Rady Ludowej na Górnym Śląsku, a następnie Tymczasowej Rady Wojewódzkiej autonomicznego województwa śląskiego. W 1922 roku został komisarzem rządu RP w katowickiej Izbie Przemysłowo-Handlowej oraz senatorem I kadencji. W 1935 roku wybrano go na zastępcę senatora. Na początku II wojny światowej poszukiwało go gestapo. Ukrywał się, mieszkał w trudnych warunkach, w piwnicy. Zmarł na zapalenie płuc w 1941 roku.¹¹ Jego brat **Tomasz Kowalczyk**, który w 1919 roku współorganizował POW Górnego Śląska, w czasie wojny był więziony przez Niemców i osadzony w obozie koncentracyjnym w Auschwitz. Przeżył pobyt w obozie.

Józefa Bramowska z d. Batsch urodziła się w 1860 roku we wsi Żyglin k. Tarnowskich Gór. Rolniczka, sezonowo robotnica w kopalni rudy i kruszcu w Pasiekach. W 1909 roku założyła Towarzystwo Polek w Żyglinie i zaczęła popularyzować ideę tego typu organizacji. W 1914 roku za wygłoszenie patriotycznego przemówienia została uwięziona przez Niemców. Uczestniczyła w akcji plebiscytowej na Śląsku oraz w III powstaniu śląskim. Jej mieszkanie było lokalem konspiracyjnym i magazynem broni. W 1927 roku została przewodniczącą Zarządu Głównego Towarzystwa Polek na Śląsku, a następnie członkiem honorowym Narodowej Organizacji Kobiet. Mandat senatora sprawowała w latach 1929–1930 i w 1935. Na początku II wojny światowej ewakuowała się na Wschód. We Lwowie ukryła swoje archiwum. Wróciła do Żyglin i, aby uniknąć uwięzienia, symulowała ciężką chorobę. Gestapo zastosowało wobec niej areszt domowy. Zmarła w Żyglinie w 1942 roku.¹² W 2019 roku odbyła się premiera filmu dokumentalnego *Józefa Bramowska. Senatorka ze Śląska* w reżyserii Kamila Małeckiego i Aliny Chelskiej-Płoskonki.

Senator Michał Grajek
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Michał Grajek urodził się w 1883 roku w Popowie Tomkowym k. Gniezna. Górnik w Zagłębiu Ruhry, działacz związkowy. Uczestniczył w życiu społecznym polskiej emigracji w Nadrenii. Wszedł do władz Zjednoczenia Zawodowego Polskiego. Był karany przez Niemców za aktywność na rzecz Polaków i polskości. Na początku I wojny światowej został wcielony do armii niemieckiej. Od 1918 roku pracował w Zjednoczeniu Zawodowym Polskim w Zabrze. Był uczestnikiem trzech powstań śląskich, organizował towarzyszące im strajki. Na początku lipca 1921 roku wszedł w skład Naczelnej Władzy Cywilnej i Powstańczej, a następnie był członkiem Naczelnej Rady Ludowej na Górnym Śląsku. W 1921 roku uczestniczył w delegacji polskiego rządu na konferencję genewską w sprawie Górnego Śląska. Był tam ekspertem w sprawach robotniczych. W 1922 roku został wybrany do Sejmu Śląskiego I kadencji, gdzie powierzono mu funkcję wicemarszałka. Do 1939 roku pełnił m.in. funkcję prezesa Związku Górników Zjednoczenia Zawodowego Polskiego. Od lat 20. XX wieku organizował Narodowy Związek Powstańców i Byłych Żołnierzy. Trzykrotnie wybierano go na senatora (1928–1930, 1935–1938, 1938–1939). W czasie II wojny światowej był pod ścisłym nadzorem niemieckiej policji, krótko go więziono. Po wojnie pełnił funkcję wicedyrektora ZUS w Katowicach. Został na krótko aresztowany przez NKWD. Później pracował jako kierownik wydziału socjalnego Jaworznicko-Mikołowskiego Zjednoczenia Przemysłu Węglowego. Zmarł w 1947 roku.¹³

Ks. Paweł Brandys urodził się w 1869 roku w Pawłowicach (pow. Pszczyzna). Święcenia otrzymał w 1896 roku. W 1900 roku został proboszczem w Dziergowicach k. Koźła. Był aktywny społecznie jako orędownik polskiego ruchu narodowego na Śląsku. W latach 1907–1918 reprezentował polską społeczność jako poseł do Reichstagu. W 1918 roku brał udział w licznych wiecach i manifestacjach na rzecz przyłączenia Śląska do Polski. Od 1919 roku aktywnie włączył się w akcję plebiscytową na Górnym Śląsku i organizację I powstania śląskiego. Jego brat, także ksiądz, **Jan Brandys**, był kapelanem wojsk powstańczych, a w czasie III powstania dowódcą jednego z oddziałów. Ks. Paweł Brandys po upadku III powstania śląskiego

Uroczystość Bożego Ciała w Michałkowicach, senator ks. prałat Paweł Brandys podczas błogosławieństwa, lata 30. XX w.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

musiał opuścić probostwo w Dziergowicach z powodu szykan bojówek niemieckich. W 1922 roku został proboszczem w Michałkowicach. Zasiadał w Sejmie Ustawodawczym, był wybierany do Senatu I i II kadencji (1922–1927, 1928–1930). Na początku okupacji, w latach 1939–1940, znajdował się pod ścisłym nadzorem gestapo. Został wysiedlony, początkowo do Żor, a następnie do Krzyżowic Pszczyńskich. Po wojnie wrócił do Michałkowic. Zmarł w 1950 roku.¹⁴

Jan Kędzior urodził się w 1880 roku w Grzawie (pow. Pszczyzna). Działacz oświatowy i gospodarczy. W 1907 roku współzакładał Polski Bank Ludowy. W 1918 roku był współorganizatorem Naczelnej Rady Ludowej (sekretarz zarządu powiatowego), a w 1919 roku współorganizatorem POW Górnego Śląska. Był uczestnikiem trzech powstań śląskich. Po upadku pierwszego był więziony przez siedem tygodni w Raciborzu. W 1919 roku organizował polskie komitety plebiscytowe (był przewodniczącym komitetu powiatowego) i kierował akcją plebiscytową w powiecie pszczyńskim (tu oddano 74% głosów za przynależnością do Polski). Przez trzy kadencje był posłem do Sejmu Śląskiego (w I i III kadencji wybrany na wicemarszałka). Od 1924 roku pełnił funkcję dyrektora powiatowej Komunalnej Kasy Oszczędności w Katowicach, a od 1935 roku dyrektora Miejskiej Komunalnej Kasy Oszczędności w tym mieście. Wszedł do Senatu RP III kadencji (1934–1935). W czasie II wojny światowej ukrywał się, początkowo na Śląsku, od 1941 roku w Wieliczce, następnie w Krakowie. Był działaczem konspiracyjnego Stronnictwa Pracy, pełnił funkcję zastępcy Okręgowego Delegata Rządu RP na Śląsku. Po wojnie powrócił do Katowic. W 1945 roku był kierownikiem administracji w Wydziale Powiatowym, a w latach 1946–1950 pracował w dyrekcji Miejskiej Komunalnej Kasy Oszczędności w Katowicach. Zmarł w 1955 roku.¹⁵

Zawarcie ugody pomiędzy powstańcami a członkami Komisji Międzysojuszniczej w Jankowicach w trakcie II powstania śląskiego na terenie Ziemi Pszczyńskiej w sierpniu 1920 r. W negocjacjach w gospodzie Brandysa brali udział: starszy komendant wojsk alianckich francuski generał Jules Gratier, kontroler powiatowy włoski major Giuseppe Caricati wraz z porucznikiem Sitalą, a ze strony polskiej przyszły senator Jan Kędzior (siedzi pod zegarem), ks. prałat Jan Kapica, Stanisław Szoppa i Jan Mildner.

Obraz pędzla Jarosława Misiaka, 2014 r.

[Muzeum Militarnych Dziejów Śląska w Pszczynie]

Senator Rudolf Kornke

[Wojskowe Biuro Historyczne – CAW, sygn. I.482.78-7496]

Rudolf Kornke urodził się w 1884 roku w Szopienicach. Górnik, pracował m.in. w kopalniach w Łagiewnikach i Szarleju, później przedsiębiorca. Po wybuchu I wojny światowej został zmobilizowany do armii niemieckiej. Walczył na froncie wschodnim, zachodnim i południowym. Nabył tam spore doświadczenie organizacyjne i wojskowe. Od 1919 roku współorganizował POW Górnego Śląska w Piekarach Śląskich oraz na terenach powiatów lublinieckiego, oleckiego i kluczborskiego. Uczestniczył w trzech powstaniach śląskich. W 1921 roku został podporucznikiem rezerwy Wojska Polskiego i zaczął organizować Związek Powstańców Śląskich, został jego pierwszym prezesem. Związek miał przede wszystkim troszczyć się o zapewnienie podstaw egzystencji powstańcom i ich rodzinom, opiekować się wdowami i sierotami po powstańcach. Współorganizował na Śląsku Narodowo-Chrześcijańskie Zjednoczenie Pracy (śląski odpowiednik ówczesnego BBWR). Dzięki temu odgrywał czołową rolę w życiu polityczno-społecznym województwa śląskiego jako zdeklarowany zwolennik sanacji. Był w politycznym sporze m.in. z Wojciechem Korfantym. Pełnił funkcję komendanta głównego Związku Powstańców Śląskich w Katowicach. W 1932 roku współorganizował Okręg Śląski Związku Peowiaków. Był posłem do Sejmu Śląskiego II i III kadencji (1930–1935). W latach 1935–1939 otrzymał dwukrotnie mandat senatora RP. Po wybuchu II wojny światowej, w połowie września, we Lwowie uczestniczył w organizowaniu batalionu powstańczego w liczbie około 1 tys. osób. Rozwój wypadków spowodował, że znalazł się na emigracji. Jego nazwisko Niemcy umieścili na liście proskrypcyjnej osób szczególnie niebezpiecznych dla III Rzeszy. Przez Rumunię i Bliski Wschód dotarł do Afryki Południowej, gdzie m.in. pracował na plantacjach tytoniu. W 1947 roku wrócił do Polski. Podjął pracę w „Centrostatu” we Wrocławiu (1947–1949), a następnie w Zabrzezańskich Zakładach Piwowarsko-Słodowniczych (1949–1956). Prowadził w tym czasie kiosk Związku Inwalidów Głuchoniemych w Chorzowie. Nie brał udziału w życiu publicznym. Zmarł w 1958 roku.¹⁶ Profesor Zdzisław Janeczek dotarł do krótkiej, ale przejmującej relacji związanej ze śmiercią senatora. Jeden z powstańców na wieść o zgonie Kornkego skomentował ten fakt następująco: *to smutna historia, po prostu oburzająca; Rudolf [...] zdechł z nędzy, [...] na oczach ZBoWiD-u i tych innych organizacji. Na trumnę musieli się złożyć towarzysze broni*¹⁷.

Przemówienie senatora Rudolfa Kornegó podczas ogromnej manifestacji antyniemieckiej w Królewskiej Hucie (obecnie Chorzów) na placu targowym przy ul. Bytomskiej, kwiecień 1933 r.
[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Senator Ludwik Maciejewski
[Kancelaria Senatu, dar rodziny]

Ludwik Maciejewski urodził się w 1890 roku w Królikowie (Pałuki). Urzędnik. Na Górny Śląsk przybył w 1910 roku, pracował w różnych przedsiębiorstwach w Katowicach, Królewskiej Hucie i Bytomiu. Był jednym z animatorów amatorskiego ruchu teatralnego na Górnym Śląsku. W 1920 roku stworzył stały teatr objazdowy. Od 1919 roku należał do POW Górnego Śląska, był uczestnikiem II i III powstania śląskiego. W 1920 roku pełnił funkcję sekretarza Polskiego Komitetu Plebiscytowego na powiat bytomski. W 1922 roku powierzono mu funkcję przewodniczącego Polskiego Związku Pracowników Przemysłowych, Biurowych i Handlowych, pełnił ją do 1939 roku. Był bardzo aktywny w ruchu związków zawodowych, uczestniczył w jego centralizacji. W czasie kampanii wrześniowej, w obawie przed aresztowaniem przez gestapo, razem z rodziną wyjechał do Równego na Wołyniu, następnie do Lwowa (tu zdobył fałszywe dokumenty). W styczniu 1940 roku został aresztowany z rodziną przez NKWD i uwięziony w Brześciu. W lutym 1940 roku w ramach wymiany więźniów znalazł się w niemieckiej strefie okupacyjnej i zamieszkał w Warszawie. Od kwietnia 1940 lub 1941 roku mieszkał w Lubartowie, pracował w sklepie. Od września 1944 roku był kierownikiem Działu Handlowego w Powiatowej Spółdzielni Rolniczo-Handlowej w Lubartowie. W 1945 roku pracował jako kierownik Wydziału Nieruchomości Hutniczych w Centralnym Zarządzie Przemysłu Hutniczego. Od grudnia 1945 roku był kierownikiem Wydziału Socjalnego w Katowickim Zjednoczeniu Przemysłu Węglowego. Wstąpił do PPS (od 1945), a następnie do PZPR. Od 1951 roku był na rencie. Od 1958 roku pełnił funkcję przewodniczącego Zarządu Miejskiego Komitetu Pomocy Społecznej w Katowicach. Zmarł w 1964 roku.¹⁸

Alojzy Pawelec urodził się w 1886 roku w Markłowicach Dolnych (pow. Rybnik). Lekarz. Pracował w sanatorium przeciwgruźliczym w Görbersdorf (obecnie Sokołowsko). Od 1919 roku był członkiem Rady Ludowej na powiat rybnicki. W tym samym roku został pierwszym polskim radnym w Wodzisławiu Śląskim. W latach 1919–1921 pełnił funkcję kierownika biura plebiscytowego na okręg wodzisławski. Uczestniczył w powstaniach śląskich. W dwudziestoleciu międzywojennym współorganizował Związek Powstańców Śląskich. Pracował jako naczeln-

Senator Alojzy Pawelec w czasie wojennego pobytu na emigracji na pograniczu francusko-hiszpańskim, Francja, tzw. Katalonia Północna, maj 1941 r.

[własność rodziny]

ny lekarz Lecznicy Przeciwgruźliczej Spółki Brackiej w Wodzisławiu Śląskim. Pełnił funkcję prezesa Okręgu Śląskiego Obozu Zjednoczenia Narodowego. Był posłem na Sejm Śląski II kadencji. Trzykrotnie wybierano go na senatora (1930–1935, 1935–1938, 1938–1939). W ostatniej kadencji pełnił funkcję wicemarszałka Senatu. Od września 1939 roku był poszukiwany niemieckim listem gończym. Razem z żoną i dziećmi 9 września 1939 roku udał się pociągiem z Warszawy do Lwowa. 17 września 1939 roku opuścił Lwów i przekroczył granicę z Rumunią. W końcu grudnia 1939 roku wyjechał z Rumunii i w styczniu 1940 roku dotarł do Francji. Do maja mieszkał w Paryżu. Od połowy 1940 roku pełnił funkcję lekarza schronisk Czerwonego Krzyża we Francji, a następnie lekarza w obozie uchodźców Czerwonego Krzyża na pograniczu francusko-hiszpańskim. Współpracował z francuskim ruchem oporu. Do kraju wrócił w lutym 1946 roku. Podjął pracę jako naczelny lekarz Lecznicy Spółki Brackiej w Nowej Rudzie, a następnie pracował jako naczelny lekarz Ubezpieczalni Społecznej w Wałbrzychu. W latach 1950–1951 był pełnomocnikiem Ministra Zdrowia do organizacji Państwowego Zespołu Sanatoriów Przeciwgruźliczych w Sokołowsku, gdzie do 1952 roku pełnił funkcję dyrektora. Następnie pracował w Szczawnie Zdroju jako ordynator Sanatorium nr 4. W 1962 roku przeszedł na emeryturę. Od 1964 roku mieszkał w Katowicach. Zmarł w 1972 roku.¹⁹

¹ Do tej pory opracowano i wydano dwie duże publikacje. Pierwsza dotyczy senatorów zmarłych i poległych w latach II wojny światowej, a druga senatorów zmarłych po 1945: D. Mycielska, J.M. Zawadzki, *Senatorowie zamordowani, zaginieni, zmarli w latach II wojny światowej*, Warszawa 2009; J.M. Zawadzki, *Senatorowie. Losy wojenne i powojenne*, Warszawa 2013. W przypisach do biogramów w niniejszej publikacji pominięto te źródła. Publikacja została oparta na artykule: J.M. Zawadzki, *Losy powstańców śląskich z mandatem senatora II RP*, „Śląski Almanach Powstańczy” 2019, t. V, s. 137–146.

- ² *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1994, s. 494–495.
- ³ *Polski Słownik Biograficzny* (dalej: PSB), t. XXIV, Kraków 1979, s. 331.
- ⁴ PSB, t. XIX, Kraków 1974, s. 382–383.
- ⁵ *Posłowie i senatorowie Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1939. Słownik biograficzny*, t. II, Warszawa 2000, s. 280.
- ⁶ PSB, t. XX, Kraków 1975, s. 674.
- ⁷ *Kto był kim...*, dz. cyt., s. 533; *Chorzowski słownik biograficzny*, t. 1, Chorzów 2007, s. 255.
- ⁸ PSB, t. XIII, Kraków 1967–1968, s. 170–171; „*Rocznik Katowicki*” 1979 druk 1980, t. 7, s. 139; *Śląski słownik biograficzny*, t. II, Katowice 1979, s. 105–107; *Znani i nieznan katowiczanie. Wybór sylwetek zasłużonych dla miasta*, red. L. Szaraniec, Katowice 1980, s. 56–58; *Tobie Polsko. Szkice biograficzne działaczy ruchu niepodległościowego na Górnym Śląsku*, red. W. Lesiuk, W. Zieliński, Opole–Katowice 1981, s. 231–235; informacje rodziny.
- ⁹ PSB, t. XIV, Kraków 1968–1969, s. 67.
- ¹⁰ S. Kuczera, *Propaganda plebiscytowa na łamach „Górnoślązaka” w okresie bezpośrednio poprzedzającym plebiscyt górnośląski*, „*Śląski Almanach Powstańczy*” 2018, t. IV, s. 31.
- ¹¹ PSB, t. XIV, Kraków 1968–1969, s. 517–516; *Śląski słownik biograficzny*, t. II, dz. cyt., s. 121–124; Z.J. Orlik, *Ślązak godny pamięci*, „*Echo*” 2005, nr 48, s. 21; M. Janusz, *Działacz niezmqordowany*, „*Dziennik Zachodni*” 2000, nr 229, s. 8; informacje rodziny.
- ¹² *Posłowie i senatorowie...*, t. I, Warszawa 1998, s. 190–191; informacje rodziny.
- ¹³ *Tobie Polsko...*, dz. cyt., s. 157–160; *Posłowie i senatorowie...*, t. II, dz. cyt., s. 155–156, *Posłowie i senatorowie...*, t. III, Warszawa 2005, s. 431.
- ¹⁴ *Śląski słownik biograficzny*, t. II, dz. cyt., s. 30–32; *Tobie Polsko...*, dz. cyt., s. 82–85, *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce*, t. I, Warszawa 1991, s. 49–51; *Posłowie i senatorowie...*, t. I, dz. cyt., s. 191–193.
- ¹⁵ PSB, t. XII, Kraków 1966–1967, s. 365–366; *Słownik biograficzny katolicyzmu...*, t. II, Lublin 1994, s. 22–23.
- ¹⁶ PSB, t. XIV, Kraków 1968–1969, s. 89, *Tobie Polsko...*, dz. cyt., s. 254–259; *Posłowie i senatorowie...*, t. III, dz. cyt., s. 173–174; Z. Janeczek, *Poczet dowódców powstań śląskich 1919–1920–1921. Wybrane sylwetki*, Katowice 2009, s. 227–234; Zbiór dokumentów personalnych R. Kornkego z archiwum Centrostalu-Wrocław, nadesłane do Kancelarii Senatu w 2013 r.
- ¹⁷ Z. Janeczek, *Nasz człowiek w powstaniu!*, „*Nowe Zagłębie*” 2009, nr 2, s. 24–26.
- ¹⁸ PSB, t. XIX, Kraków 1974, s. 44–45; *Posłowie i senatorowie...*, t. IV, Warszawa 2009, s. 43–44; Zbiór materiałów L. Maciejewskiego przekazanych przez rodzinę do Kancelarii Senatu w 1998 r.
- ¹⁹ PSB, t. XXV, Kraków 1980, s. 357–358; *Tobie Polsko...*, dz. cyt., s. 371–375; *Słownik medycyny i farmacji Górnego Śląska*, t. I, Katowice 1993, s. 209–210; K. Brożek, *Polscy lekarze na Górnym Śląsku i Śląsku Cieszyńskim od końca XIX do połowy XX wieku*, Katowice 2009, s. 278; *Posłowie i senatorowie...*, t. IV, dz. cyt., s. 43–44; informacje rodziny.

Fragment opaski senatora Ludwika Maciejewskiego z uwierzytelnieniem Komisji Porządkowej Miasta Katowic, ok. 1921 r.
[Kancelaria Senatu, dar rodziny]

Autor tekstu

Jarosław Maciej Zawadzki

Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji

Redaktor

Małgorzata Pogoda

Redaktor techniczny

Paweł Wojciechowski

Na pierwszej stronie okładki: senator Józefa Bramowska

[Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Na czwartej stronie okładki: Krzyż na Śląskiej Wstędze Waleczności
i Zasługi nadany w 1922 r. senatorowi Ludwikowi Maciejewskiemu

[Kancelaria Senatu, dar rodziny]

Na okładce wykorzystano fragment chusty „tureckiej”,

zwanej również „szpigłem”, druga połowa XIX w.

[ze zbiorów Muzeum w Tarnowskich Górach]

ISBN 978-83-65711-82-3

Kancelaria Senatu

Centrum Informacyjne Senatu

Dział Wydawniczy

Warszawa 2021

Nakład 500 egz.

ISBN 978-83-65711-82-3